

Međukulturalni sadržaji u udžbenicima engleskog jezika u osnovnoj školi

Anić, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:363655>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Ana Marija Anić

Međukulturalni sadržaji u udžbenicima engleskog jezika u osnovnoj školi

Diplomski rad

Gospić, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za nastavničke studije u Gospiću
Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

**Međukulturalni sadržaji u udžbenicima engleskog jezika u
osnovnoj školi**

Diplomski rad

Student/ica:

Ana Marija Anić

Mentor/ica:

izv. prof.dr.sc. Katica Balenović

Gospić,2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Marija Anić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Međukulturalni sadržaji u udžbenicima engleskog jezika u osnovnoj školirezultat** mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Gospić, 23. listopada 2023.

MEĐUKULTURALNI SADRŽAJI U UDŽBENICIMA ENGLESKOG JEZIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Analizom udžbenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, u radu se istražuje, zastupljenost međukulturalnih sadržaja u udžbenicima za učenje engleskog jezika u ranoj dobi. Rad se sastoji od dva dijela. U prvom, teorijskom dijelu razmatraju se različite definicije kulture, međukulturalizma te međukulturalne kompetencije u nastavi stranog jezika. Mnogo pažnje u nastavi stranog jezika posvećuje se temama iz svakodnevnog života ljudi, odnosno vrijednostima i uvjerenjima koje su zajedničke za određenu jezičnu i društvenu skupinu. U drugom dijelu rada izneseni su rezultati analize udžbenika koji čine korpus istraživanja zastupljenosti međukulturalnih sadržaja i sadržaja hrvatske kulture u udžbenicima za rano učenje engleskog jezika, odnosno od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Rezultati analize su pokazali kako međukulturalna zastupljenost, kao ni zastupljenost hrvatske kulture u udžbenicima engleskog jezika, još uvijek nije dovoljna, iako se novijim serijama udžbenika autori osvrću prije svega na domicilnu kulturu, bilo kroz udžbenike ili kroz dodatne nastavne materijale.

Ključne riječi: kultura, zastupljenost hrvatske kulture, učenje stranog jezika, engleski jezik, strani jezik u ranom obrazovanju

INTERCULTURAL CONTENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS IN ELEMENTARY SCHOOL

By analysing textbooks from the first to the fourth grade of elementary school, the paper investigates the representation of cross-cultural contents in textbooks for early EFL learning. The paper consists of two parts. In the first theoretical part, different definitions of culture, interculturalism and intercultural competence in foreign language teaching are considered. A lot of attention in foreign language teaching is devoted to topics from people's everyday lives, that is, values and beliefs common to linguistic and social groups. In the second part of the paper, the results of the analysis of the textbooks that make up the corpus of research on the representation of cross-cultural contents and the contents of the Croatian culture in textbooks for early EFL learning, i.e., from the first to the fourth grade of elementary school, are presented. The results of the analysis showed that cross-cultural representation, as well as the representation of the Croatian culture in English language textbooks, is still not sufficient, even though authors of the newer series of textbooks focus primarily on the domicile culture, either through textbooks or through additional teaching materials.

Keywords: culture, foreign language textbook, foreign language learning, representation of the Croatian culture, foreign language in early education

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POJAM KULTURE I MEĐUKULTURALNOSTI.....	2
2.1. Razvoj međukulturalne kompetencije u nastavi stranih jezika	7
2.2. Međukulturalni pristup u nastavi stranih jezika	9
2.3. Ciljevi i načela poučavanja stranog jezika s težištem na kulturu	12
3. ZASTUPLJENOST MEĐUKULTURALNIH SADRŽAJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA REPUBLIKE HRVATSKE.....	13
3.1. Kultura i običaji hrvatskih krajeva u nastavi i udžbenicima engleskog jezika.....	15
3.2. Svrha učenja i poučavanja engleskog jezika	17
3.3. Odgojno obrazovni ciljevi učenja i poučavanja engleskog jezika.....	20
4. ISTRAŽIVANJE	22
4.1. Metodologija istraživanja	22
4.1.1. Hipoteze i cilj istraživanja	22
4.2.2. Analiza sadržaja.....	23
4.2.2.1. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji kultura	24
4.2.2.2. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji društvo	29
4.2.2.3. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji konflikti	32
4.2.2.4. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji ekologija	33
4.2.2.5. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji individualna osobnost i kroskulturalna okolina	37
4.2.3. Zaključak istraživanja.....	40
6. ZAKLJUČAK	42
7. POPIS SLIKA	43
8. POPIS TABLICA.....	43
Literatura:	44

1. UVOD

Potreba poznavanja i učenja engleskog jezika nameće se globalizacijom i razvojem informacijske tehnologije (IT). Engleski jezik, kao jezik globalnog značaja, od važnosti je ne samo za razmjenu informacija, već i u svakodnevnom životu. U suvremenim zemljama engleski jezik postao je obavezan u ranom osnovnoškolskom obrazovanju, a mnogo je lakše uobličiti nastavni plan na način da se u učenje unese i jedan dio domicilne kulture.

Tema ovog rada jest zastupljenost međukulturalnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika. U početnom, odnosno teorijskom dijelu rada obrađena je zastupljenost hrvatske kulture i hrvatskih običaja u nastavnim materijalima osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s težištem na sadržaje udžbenika engleskog jezika. Također, daje se osvrt i na kurikulum za nastavni predmet Engleski jezik.

U drugom dijelu rada izvršena je analiza udžbenika za prva četiri razreda osnovne škole, gdje se definiraju hipoteze i cilj istraživanja te rezultati provedenog istraživanja. Provedenim istraživanjem nastojalo se saznati koliko međukulturalnih sadržaja se nudi učenicima u nastavnim materijalima, od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Istraživanje je provedeno metodom analize sadržaja. Metoda analize sadržaja obuhvaća prikupljanje i obradu postojećih podataka.

2. POJAM KULTURE I MEĐUKULTURALNOSTI

Jezik je s kulturom prepleten i nerazdvojiv pa je stoga nemoguće uz vokabular i gramatiku ne uklopiti i ostale kulturalne teme jezika koji se poučava. Vickov (2016) definira kulturu kao pokretačku snagu i utjelovljenje svakog naroda, a uz ostalo je sveprisutna konstanta koja svojim nositeljima u stoljetnim previranjima osigurava opstanak i prepoznatljivost među tolikima. Leonardi (2010) gleda na jezik kao na izraz određene kulturne zajednice, pri čemu je jezik oblikovan kulturom, a kultura jezikom. Unutar određene zajednice jezik ne bi mogao opstati bez njezinih kulturnih uvjerenja i pretpostavki, normi i konvencija. Kultura pak ne bi mogla postojati bez jezika koji joj omogućuje da se ostvaruje u usmenoj, pisanoj, čak i znakovnoj komunikaciji.

Kultura kao pojam ima široki spektar značenja i definira se na različite načine, no ona kao sveobuhvatan sustav uključuje biološko i tehničko ponašanje ljudskih bića od rođenja i to s njihovim verbalnim i neverbalnim sustavima izražajnog ponašanja.

Kultura u suvremenoj nastavi stranog jezika uključuje aspekte civilizacije koji čine osnovu funkcioniranja nekog društva. Mnogo pažnje u nastavi stranog jezika posvećuje se temama iz svakodnevnog života ljudi, odnosno vrijednostima i uvjerenjima koje su zajedničke za određenu jezičnu i društvenu skupinu (Andraka, 2020).

Kako je kultura sastavni dio jezika, tako je i poučavanje kulture nerazdvojivo od poučavanja stranog jezika. Stoga udžbenici stranih jezika uz jezične, na više ili manje očit način, uključuju i sadržaje iz kulture. To su za engleski jezik primarno anglosaksonske kulture, ali i vlastita kultura učenika te druge kulture u kojima engleski jezik nije materinski jezik. Kultura je dakle, svojevrsna konstantna sastavnica nastave i udžbenika engleskog jezika (Andraka, 2020).

Neraskidiva povezanost i međusobna uvjetovanost kulture, u njezinu najširem smislu, i jezika gotovo je oduvijek bila predmetom znanstvenog interesa. Teorija koja proučava povezanost kulture i jezika ističe da ono što postoji u jednom jeziku ne mora postojati u nekom drugom zbog kulturalnih razlika. Upravo su kulturalne razlike, a samim time i sličnosti okosnica promišljanja o odnosu između jezika i kulture u području učenja i poučavanja stranog jezika (Vickov, 2016).

Unatoč tomu što je odnos između kulture i jezika već odavno detaljno definiran i određen okvirima kako lingvističkih, tako i filozofskih, antropoloških i socioloških znanstvenih studija, tek je osamdesetih godina prošlog stoljeća jasno izražena potreba za poučavanjem kulture u nastavi stranog jezika (Vickov, 2016).

Međukulturalnost kao široki i dinamični fenomen sve više dobiva na važnosti u suvremenim europskim društvima. U obrazovnim kontekstima, poticanje međukulturalnog razumijevanja ključno je ne samo za održavanje društvene kohezije, već i za očuvanje demokratskih vrijednosti, socijalne pravde i ljudskih prava.

U praksi, međukulturalno učenje odnosi se na obrazovne situacije u kojima se isprepliću norme, običaji, uvjerenja i kulturni izražaji iz različitih kultura i u kojima učenici raznolikog kulturnog podrijetla aktivno surađuju, utječući jedan na drugoga. Međukulturalno učenje korak je dalje od višekulturalnog učenja, u kojem mogu usporedno postojati različite kulture bez aktivne interakcije (Matić, 2021).

Obrazovne situacije i pedagogije u kojima se prihvaća međukulturalno učenje često su vrlo složene i potrebno je da nastavnici usvajaju nove vještine i razmišljanja. Međutim, nude široke mogućnosti za promicanje međukulturalnog i međusubjektivnog razumijevanja i imaju veliki potencijal za kreativnu i uključivu suradnju. U kulturno različitim skupinama, utjelovljena interakcija i neverbalna komunikacija često postaju ključne za uspješnu suradnju. Geste, pokreti tijela, izrazi lica i dinamika utjelovljenja važni su komunikacijski kanali, osobito ako pripadnici skupine ne govore zajedničkim jezikom (Vickov, 2016).

Vickov (2016) navodi da ako učenik stranog jezika želi u potpunosti komunicirati na ciljnom jeziku, da tada mora poznavati kodove ponašanja izvornih govornika. Također, navodi kako bi učenje jezika trebalo biti više od savladavanja sintakse i leksika, a proučavanje različitih kultura nužan je preludij za razumijevanje i poštovanje drugih naroda i njihova načina života.

Multikulturalizam je pojam koji susrećemo u svim dijelovima kulture, a temelji se na zamislima o boljem i humanijem društvu u budućnosti, u kojoj je fokus na eliminaciji rasizma i dominacije čovjeka nad čovjekom (Sablić, 2014).

Glavni cilj poučavanja stranog jezika u ranom učenju odnosno u osnovnoj školi jest razvijanje svijesti o jeziku. U tom stupnju obrazovanja od iznimne je važnosti motivacija učenika za usvajanje stranog jezika (Andraka, 2016).

Fokus poučavanja stranog jezika u prvim razredima osnovne škole je na govornoj komunikaciji, a jezik se kao takav uči uz pomoć igre, likovnog izražavanja i raznoraznih pokreta.

U višim razredima osnovne škole, poglavito nakon četvrtog razreda, nastava stranog jezika je postupno usmjerena kognitivnom učenju, osvješćuju se jezične strukture te se pojavljuje metajezik. Također, u višim razredima fokus učenja vezan je uz stjecanje komunikacijske kompetencije, a svakako bi učenike trebalo pripremiti na udaljavanje od relativiziranja, etnocentrizma, no svakako i potvrđivanje vlastitoga jezičnog i kulturalnog identiteta. Pri tome je kao sastavnica jezične kompetencije važna sociolingvistička kompetencija, koja se odnosi na sociokulturalne uvjete upotrebe jezika, jer ima bitan utjecaj na sve oblike jezične komunikacije među predstavnicima različitih kultura, čak i kad sudionici nisu toga svjesni (Andraka, 2016).

Jedno od središnjih područja primjene međukulturalne kompetencije u nastavi stranih jezika jest modeliranje zadataka za razvoj međukulturalne kompetencije učenika. U tim se zadacima, didaktički i metodički konkretiziraju elementi i etape razvoja međukulturalne kompetencije te integriraju postupci i strategije i tehnike koje nastavnicima sugeriraju kako inicirati, pratiti i modelirati procese učenja. Stoga zadaci za razvoj međukulturalne kompetencije dobivaju svojevrsnu posredničku ulogu između glotodidaktičkih ciljeva i putova za njihovu realizaciju. Iz navedenoga proizlazi potreba intenzivnog razvoja tipova i oblika zadataka koji će nastavnicima stranih jezika pomoći u nastojanju da povežu jezično i međukulturalno učenje te da se uhvate u koštac s kompleksnošću cilja razvoja međukulturalne kompetencije u učenika (Petravić, 2016).

Povezanost međukulturalne kompetencije i komunikacijskih vještina na stranom jeziku je dvosmjerna: stjecanje komunikacijskih vještina na stranom jeziku može se olakšati pozitivnim pristupom prema izvornim govornicima, dok učenje stranog jezika pridonosi razvitku „osjetljivosti za kulturne razlike i otpor prema stereotipima“ (Sablić, 2014:271).

U razvitku i primjeni multikulturalizma došlo je do povezivanja multikulturalizma s ljudskim pravima. Obrazovanje o ljudskim pravima uključuje uočavanja stereotipa, predrasuda, nejednakosti i diskriminacije, također uključuje i kolektivno učenje, čini učenike svjesnima okruženja, omogućuje im da prihvate razlike i prepoznaju temeljne sličnosti između ljudi, razvijaju sposobnost komunikacije, izbjegavanja i rješavanja sukoba te odgovornost za svoje postupke (Sablić, 2014).

Pojam multikulturalizam i interkulturalizam su često upotrebljavani kao sinonimi. Multikulturalizam i multikulturno obrazovanje jesu pojmovi kojima se najčešće koriste autori anglosaksonskoga govornog područja, dok se pojmovima interkulturalno obrazovanje koriste uglavnom autori s područja Europe. Prefiks *inter*, Sablić (2014) definira kao međuodnos, a izraz *multi* kao postojanje više kultura, no oba pojma označavaju pluralistički pristup kulturnim i etničkim razlikama.

Multikulturalizam kakvog poučavamo danas javlja u 20. stoljeću kao moderna i aktualna tema u odgojno- obrazovnoj politici. Pojam multikulturalizma ne treba doslovno shvatiti, odnosno suživot ljudi kojima su različiti kulturalni aspekti nisu problem i prepreka. Međukulturalizam javlja se kao jednakopravna mogućnost razvoja vlastitoga kulturnog identiteta, odnosno svoje kulture, dok se istovremeno pruža mogućnost i drugima da budu jednakovrijedni i ravnopravni. „To je zapravo svojevrsno traganje za jedinstvom razlika, a nikako asimilacija, jer uzima kulturni pluralizam i entitet kao vrijednost za zajednički život“(Sablić, 2014:20).

Međukulturalna zajednica svoje temelje gradi na slobodi, snošljivosti, uvažavanju, pravdi, solidarnosti, jednakosti, odgovornosti za sebe i druge te participaciji i suradnji, a označava suživot među ljudima. Takav koncept prepoznaje zajednički ideal kroz solidarnost, povjerenje u pripadnike zajednice i slaganje što se tiče brige i odgovornosti za pojedinca i zajednicu.

Svaki je pojedinac odgovoran za svoje obrazovanje, no zajednica je ta koja mu pruža punu potporu u njegovim naporima. U suprotnom, cjeloživotno obrazovanje može dovesti do „cjeloživotnih nejednakosti“. U segmentu provođenja međukulturalnih načela ključnu ulogu ima školska odgojno-obrazovna praksa, ponajprije u izgrađivanju snošljivosti odnosa i u izgradnji sustava vrijednosti civilnih građanskih zajednica (Sablić, 2014).

Za nastavnika stranog jezika planiranje nastave predstavlja predviđanje interakcije brojnih unutarjezičnih te izvanjezičnih čimbenika koji su dio usvajanja stranoga jezika. (Vrhovac i sur., 2019).

Učitelj koji posjeduje *pedagoški smisao* za stvaralaštvo, bit će od velike pomoći učeniku ne samo u otkriću novih pojava, ideja ili činjenica, već i u drukčijem pristupu pri rješavanju nekog problema ili stjecanju neke nove sposobnosti. Taj smisao pomoći će također i pri učenikovom otkrivanju sama sebe, svojih vrijednosti, sklonosti i skrivenih mogućnosti. Školsko ozračje je vrlo važno u interkulturalnom okruženju, a ono obuhvaća odnose među učenicima, između učenika i učitelja, kao i odnose između učitelja i roditelja. Kako bi školsko ozračje pridonijelo stvaranju interkulturalnosti, potrebno je svakodnevno i u svim situacijama voditi računa o svakom učeniku i njegovim kulturološkim razlikama (Sablić, 2014).

2.1. Razvoj međukulturalne kompetencije u nastavi stranih jezika

U okviru odluke o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Engleski jezik domenom pod nazivom „Međukulturalna komunikacijska kompetencija“ navedeno je kako se nastoji poticati, uz niz ostalih kompetencija, međukulturalna znatiželja te međukulturalni susreti, a kojima se stječu stavovi o različitostima vlastite kulture od drugih kultura, vještine međukulturalnoga ophođenja te uvažavanje drugih i drugačijih.

Andraka (2020) navodi kako su globalizacija i ujedinjena Europa jedni od ključnih razloga koji su međukulturalnost doveli u središte pozornosti glotodidaktičara. Globalizacija je prisutna u svim sferama života, dok je ujedinjenje Europe povećalo mobilnost stanovništva, što je rezultiralo u konačnici miješanjem kultura, a naposljetku u školama višekulturalne razrede. Slijedom navedenog, učionica stranih jezika je prepoznata kao logično mjesto promicanja dijaloga među kulturama. Nadalje, noviji obrazovni i kurikulski dokumenti u Europi kao i u Republici Hrvatskoj prihvaćaju i potiču taj segment kao važan dio nastave stranog jezika.

Razvoju međukulturalne kompetencije u pravilu bi se trebalo posvetiti u ranoj dobi, a upravo su udžbenici engleskog jezika za ranu dob ono što se istražuje u istraživačkom dijelu ovog rada. Intenzivnijim uvođenjem međukulturalnih tema u udžbenike stranih jezika na cjelovit bi se način moglo pristupiti razvoju međukulturalne kompetencije i tako se povećati tolerancija pripadnika različitih kultura unutar iste skupine učenika.

Andraka (2020) navodi kako praksa ne prati uvijek trendove teorije, a promjene u nastavi su vrlo spore, a kao takve se ne prihvaćaju najčešće godinama ili pak ni ne zažive. Tako i u novije vrijeme u nastavnim materijalima vrlo često prevladavaju tradicionalni, činjenični pristupi ciljnoj kulturi. U literaturi se često navodi nekoliko vrsta pristupa ciljnoj kulturi pa tako autor razlikuje; „frankenštajnski“ pristup koji funkcionira na načelu „svega po malo“, pristup „4F“ (prema engleskom: *folk dances, festivals, fairs and food*), „pristup turističkog vodiča“ (s opisima povijesnih i zemljopisnih znamenitosti) i usputni pristup kada učitelji spominju neke vlastite doživljaje segmenta kulture kako bi naglasili kulturne različitosti.

Svi ti pristupi pružaju priliku da se s učenicima razgovara o kulturi, no ne omogućavaju im da dobiju cjelovitu sliku o ciljnoj ili nekoj drugoj kulturi.

Kako bi učenici razumjeli faktografske podatke o ciljnoj kulturi, moraju biti svjesni činjenice da su i sami dio neke kulture koja im služi kao referentni okvir za cijelu njihovu perspektivu te moraju shvatiti da različite kulture mogu na različit način interpretirati isti događaj.

Međukulturalni pristup uključuje usporedbu između polazne i ciljne kulture, ali mu nedostaje *višekulturna komponenta* pa se predlaže primjena višekulturnog pristupa, čije je polazište stav da nijedna kultura nije monolitna te da unutar jedne kulture egzistira više kultura (Andraka, 2020:45).

Razvijanje međukulturne komunikacijske kompetencije, kao jednog od osnovnih edukacijskih ciljeva u nastavnim planovima i programima za engleski, općenito, strani jezik u mnogim europskim zemljama, podrazumijeva, uz ostalo, i sposobnost učenika da na stranom jeziku prezentiraju svoju kulturu i kulturu lokalnog okruženja. Ta se sposobnost smatra jednim od preduvjeta za postizanje boljšeg međukulturnog razumijevanja i tolerancije. Na nju se također gleda kao na jedan od načina za razvijanje svjesnosti učenika o njihovom vlastitom kulturnom identitetu, što se čini iznimno važnim u aktualnom procesu globalizacije (Vickov, 2016).

Ukorak svjetskoj obrazovnoj politici i hrvatski nacionalni kurikulum, posebice u području učenja i poučavanja engleskog kao stranog jezika podrazumijeva osposobljavanje učenika za uporabu engleskog i radi prezentiranja njihova vlastita lokalnog okruženja, Hrvatske kao njihove domovine te njezinih prirodnih i kulturnih vrijednosti. No, među učiteljima i nastavnicima engleskog jezika u Hrvatskoj vlada opća percepcija o svojevrsnoj vokabularnoj nekompetenciji naših učenika u uporabi engleskog jezika za prezentiranje njihova vlastitog kulturnog, tradicionalnog i prirodnog okruženja. Štoviše, u nastavnoj se praksi stječe dojam da učenici raspolažu bogatijim engleskim leksikom kad je riječ o imenovanju pojmova koji nisu sastavni dio njihova neposrednog okruženja, niti se s njima susreću u Hrvatskoj kao svojoj domovini (Vickov, 2016).

Početak razvoja međukulturalnog pristupa u nastavi stranih jezika u Hrvatskoj odlikuje uska povezanost s kulturom i civilizacijom kao već tradicionalnim segmentom nastave stranih jezika koji je usmjeren prije svega na prenošenje činjeničnog znanja o zemljama/kulturama ciljnog jezika te konstatiranje i uspoređivanje tog znanja s iskustvom vlastite kulture učenika.

2.2. Međukulturalni pristup u nastavi stranih jezika

Desecima godina, djeca su u hrvatskim školama započinjala s učenjem stranih jezika u srednjoj školi, s 10 ili 11 godina, naravno, bilo je to u vrijeme kada je osnovna škola trajala samo četiri godine i bila je obvezna; gimnazija ili građanska škola su tada trajale osam godina i nisu bile obavezne. Učenje stranih jezika u to doba bilo je uvjetovano nizom izvanlingvističkih čimbenika, prije svega političkim i društvenim prilikama. Uz sve to metode učenja su se mijenjale u skladu sa stavovima i gledištima popularnim u disciplinama vezanima za učenje jezika, pa se tako može uočiti da je učenje stranih jezika uvelike određeno nizom čimbenika uvjetovanih vremenom i prostorom na kojem se ono odvija (Vickov, 2016).

Koliko god je učenje stranog jezika nezamislivo bez razumijevanja kulture zemlje u kojoj se on govori kao materinski jezik, danas engleski jezik postaje jezik međunarodnog sporazumijevanja, odnosno svojevrsna *lingua franca* od koje učenici imaju kasnije u životu najviše koristi. Da bi se postigli ciljevi što boljeg razumijevanja stranog jezika, potrebno je početak učenja stranog jezika pomaknuti u mlađu dob kako bi se učenici završetkom srednjoškolskog obrazovanja mogli njime nesmetano služiti u svakidašnjem radu i svakidašnjim životnim situacijama (Vrhovac i sur.,2019).

Kako bi se ostvarila takva međukulturalna modifikacija, u nastavi stranih jezika potrebno je transparentno specificirati koncept međukulturalne kompetencije za potrebe poučavanja i institucionalizacije stranog jezika.

Početak najnovijeg razdoblja u razvoju međukulturalnog pristupa u nastavi stranih jezika označava integracija međukulturalne kompetencije s Nacionalnim okvirnim kurikulumom, i to ne samo za predmete stranih jezika već i za cjelokupno jezično-komunikacijsko kurikulsko područje. Osim u formulacijama ishoda za strane jezike, međukulturalna kompetencija je uvrštena i u očekivana postignuća predmeta Hrvatski jezik (Petraović, 2016).

Integracijom međukulturalne kompetencije u nastavi stranih jezika moguće je ostvariti primjenom međukulturalnog pristupa koji teži razvoju i jezične i međukulturalne kompetencije učenika.

Prilikom proučavanja međukulturalnog pristupa u učenju stranog jezika neophodno je spomenuti i ulogu učitelja. Andraka (2020) navodi kako je Byramov model iz 1997. godine posebno značajan za razvijanje međukulturalne kompetencije u okviru nastave stranih jezika zbog svoje primarne posvećenosti konceptualizaciji interakcijskog postignuća u međukulturalnom razumijevanju. Byramov model tako teži tome da učenik zapravo postane međukulturalni govornik, što se može zapravo steći iskustvom i refleksijom, bez utjecaja učitelja, no ipak ih je poželjno uključiti jer to vodi razvoju kritične kulturne svjesnosti učenika prema vlastitoj kulturi i drugima.

Međukulturalni govornik prihvaća druge vrijednosti i uvjerenja kao jednako vrijedna i u stanju je promijeniti perspektivu i vidjeti svoju vlastitu kulturu. Međukulturalno učenje predstavlja proces otkrivanja vlastitih nevidljivih dimenzija i kulturne drugosti (Crozet i Liddicoat, 1999). Stoga je jedan od ciljeva međukulturalnog učenja razvijanje kulturne svjesnosti, odnosno postupan razvoj unutarnjeg osjećaja za ravnopravnost kultura i rastuće razumijevanje vlastite i tuđih kultura te pozitivno zanimanje za sličnosti s kulturama.

Kada govorimo o početnoj fazi učenja stranog jezika, misli se prije svega na učenike prvog razreda osnovnih škola, dakle, na šestogodišnjake, odnosno na sedmogodišnjake, radi se tu o djeci koja su već usvojila materinski jezik.

Pitanje koje se nameće jest: kako započeti poučavanje stranog jezika, budući da djeca još uvijek ne znaju čitati ni pisati, rad je usredotočen na razvijanje vještina govorenja i slušanja. Djeca u toj dobi ne mogu se dugo koncentrirati na rad, učenje i mirno sjedenje, stoga se rad svodi na igru i kretanju.

Budući da u nastavnom procesu učenik predstavlja subjekt procesa, posebnu pažnju treba posvetiti mogućnostima svakog učenika, te njihovim sposobnostima. Svaki se učenik uključuje govorom u rad kada on za to osjeti potrebu, odnosno, kada postane spreman sudjelovati, a učiteljeva zadaća jest stvoriti okruženje i situacije u kojima će učenik poželjeti sudjelovati.

Cijeli proces učenja stranoga jezika trebao bi se, što je moguće više, približiti kako djeca uče materinski jezik. Najprije slušaju, gledaju i čuju, zatim pokretima ruku pokazuju da su razumjela poruku, a tek na kraju dolazi govor. Uloga nastavnika je presudna, uostalom, kao i pri svakom poučavanju (Vrhovac i sur., 1999).

Ponavljanje i utvrđivanje uvedenih sadržaja vrlo su važni u procesu učenja. Na svakom se satu u početnom učenju stranog jezika veći dio vremena posvećuje ponavljanju, a samo manji dio proširivanju novih elemenata. Budući da je važno da učenici u početnom stupnju usvoje što bolji izgovor i intonaciju, nužno je ispravljanje. Iskustvo je pokazalo da se djeca koja su u početku dobro usvojila govor i intonaciju načinom govora približuju izvornom govorniku (Vrhovac i sur., 1999).

Dakle, u ranom učenju stranog jezika svakako pomažu i dodatni audio i video zapisi koji su učenicima dostupni na način da su udžbenici obogaćeni dodatnim digitalnim sadržajem kojima se pristupa očitavanjem kodova, koji se nalaze na stranicama tiskanog udžbenika, na način da se u servisu preuzimanja aplikacija preuzme odgovarajuća aplikacija i korištenjem pametnog telefona ili tableta otvore se dodatni sadržaji vezani za određenu nastavnu cjelinu. Uz udžbenike, učitelji i učenici u radu koriste i radnu bilježnicu koja prati razvoj i zahtjeve nastavne cjeline te učeniku omogućuje samostalan rad.

2.3. Ciljevi i načela poučavanja stranog jezika s težištem na kulturu

Iako se pojam komunikacijske kompetencije definira 1970-ih, a pojam međukulturalne komunikacijske kompetencije krajem 1980-ih i tijekom 1990-ih, analiza obrazovnih dokumenata i udžbenika nastalih prije tih razdoblja pokazuje da su komunikacija i kultura uklopljene u poučavanje stranog jezika i u ranijim razdobljima. Analiza pojmova komunikacijske kompetencije i međukulturalne komunikacije kompetencije nužna je za uočavanje ciljeva poučavanja stranog jezika (Andraka, 2020).

Kulturološke kompetencije jesu razumijevanje ponajprije vlastitog jezika i jezika koji se uči, zatim poštivanje svih drugih jezika i kultura te međukulturalna senzibilnost i posredovanje među različitim kulturama. Kompetencije koje su navedene ne odnose se samo na individualnu već i na globalnu razinu. Također, čini se bitnim napomenuti kako su bitne kompetencije poput vrednovanja, prepoznavanja i odgovaranja na jezične i kulturne različitosti.

Cilj ovakvog pristupa u nastavi engleskog jezika jest stjecanje međukulturalne kompetencije, jer je jedan od važnih uvjeta u međukulturalnom pristupu dobro poznavanje jezika, kako domicilnog tako i stranog.

Iako razvijanje međukulturalne komunikacijske kompetencije podrazumijeva uključivanje elemenata polazne kulture, njezino uspoređivanje s ciljnom kulturom i općenito njezina uloga u procesu učenja stranog jezika pitanje je kojim su se stručnjaci sustavno počeli baviti tek u najnovije vrijeme (Vickov, 2016).

Komunikacijska kompetencija jest cilj učenja stranog jezika. Pri objašnjenju razvoja pojma komunikacijske kompetencije treba krenuti od podjele koju je postavio Chomsky još davne 1965. godine, pa tako razlikujemo kompetenciju i performanciju, pri čemu kompetencija predstavlja zajednička znanja koja omogućuju govorniku da proizvede i razumije neograničen niz izričaja koristeći se ograničenim nizom pravila. Performancija pak označava proces primjene znanja u stvarnoj uporabi jezika (Andraka prema Chomski, 1965).

Nakon Chomskog, Hymes definira pojam komunikacijske kompetencije koja je ustvari reakcija na podjelu na kompetenciju i performanciju. On performanciju definira kao stvarnu uporabu jezika u konkretnoj situaciji, pokazujući na taj način svoj cilj, a on je, povezivanje lingvističke teorije s teorijom komunikacije i kulture. Canale je također proučavao komunikacijsku kompetenciju, pa je on tako odvojio diskursnu od sociokulturne kompetencije, a kao važan dio komunikacijske kompetencije spominje komunikacijske strategije kojima se govornici služe da ne bi došlo do prekida komunikacije (Andraka prema Canale, 1980).

3. ZASTUPLJENOST MEĐUKULTURALNIH SADRŽAJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA REPUBLIKE HRVATSKE

Ministarstvo znanosti i obrazovanja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu definiralo je jezične i komunikacijske vještine koje su obrazovni sustavi dužni provesti i tako odgovoriti promjene koje se javljaju u suvremenom društvu. Poznavanje stranog jezika ključna je kompetencija koju stječe pojedinac kroz proces školovanja, kako bi unaprijedio u dinamičnom svijetu rada.

„Znanje stranoga jezika pridonosi porastu osobne mobilnosti i zapošljivosti, omogućava ravnopravno i kritičko pribavljanje informacija, korištenje izvora znanja i dr. U zemljama članicama Europske unije i Vijeća Europe znanje se jednoga stranog jezika ne smatra dovoljnim. Istodobno se nastoji očuvati jezičnu i kulturnu raznolikost europskoga kontinenta. Stoga se europske institucije zauzimaju za višejezičnost građana Europe, a što podrazumijeva da bi se tijekom obveznog obrazovanja svakom učeniku u EU-u trebalo omogućiti učenje barem dvaju stranih jezika“ (Pažin, 2020).

Učenje i usvajanje stranog jezika je dinamičan i dugotrajan proces na kojemu treba ustrajati iako najčešće djeca usvajaju jezik spontano. U djetinjstvu djeca najprije ovladavaju materinskim jezikom, no početkom školovanja od njih se očekuje usvajanje i ovladavanje stranim jezicima. U tom se životnom razdoblju djeca susreću s mogućnošću učenja jednog stranoga jezika. Osposobljavanje učenika za uspješnu jezičnu komunikaciju istaknuti je cilj nastave hrvatskoga jezika.

„Uspješnost tog procesa omogućuje jednostavnije ovladavanje nastavnih sadržaja, spremnost za komunikaciju i svladavanje svakodnevnih poteškoća. Zbog toga osim govorenja na standardnome jeziku, treba poticati učenike na korištenje njihovog zavičajnoga govora, dijalekata i mjesnih govora jer je to dio hrvatske kulturne baštine i njihovih identiteta. Nezaustavljiv napredak tehnologije danas dovodi do sve veće prisutnosti anglizama koje djeca školske dobi u svom vokabularu koriste sve češće“ (Pažin,2020).

Rano učenje engleskog jezika temelji se na multisenzornom učenju, a težište mu je na govornoj komunikaciji. Vrlo važno je u ranijoj dobi razviti kod djece osjetljivost na druge jezične sustave, a u višim razredima fokus nastave se usmjerava na kognitivno učenje (Vrhovac i sur., 2019).

U ranom učenju i poučavanju engleskog jezika kao pomoćno pomagalo svakako je nužno spomenuti i slikovni rječnik, a od pedagoških rječnika potrebno je još napomenuti kako postoje jednojezični i dvojezični rječnici. Na početnoj razini učenja koriste se dvojezični rječnici u kojima su riječi korištene u udžbeniku otisnute na kraju istoga. U mnogim su udžbenicima riječi nanizane prema pojedinim jedinicama, a zatim abecednim redom, te su tako obuhvaćene sve riječi iz udžbenika. Čim učenici savladaju tehniku čitanja i pisanja potrebno ih je usmjeravati na korištenje rječnika. Rječnik koji se nalazi na kraju knjige omogućit će dobar uvod u korištenje većih dvojezičnih rječnika, a na naprednim stupnjevima jednojezičnih kojima će se učenici služiti u samostalnom radu. Umijeće korištenja rječnika bitno je za daljnji napredak u učenju stranog jezika (Vrhovac i sur., 1999).

3.1. Kultura i običaji hrvatskih krajeva u nastavi i udžbenicima engleskog jezika

Nastavni plan i program jest strateški dokument odgojno-obrazovnog procesa za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje koji donosi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

Nastavnim planom propisuju se nastavni predmeti tj. odgojno-obrazovna područja koja će se poučavati, zatim redoslijed poučavanja tih područja ili predmeta po razredima ili semestrima te tjedni broj sati za pojedino područje ili predmet. Nastavne programe možemo definirati kao školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redoslijed nastavnih sadržaja u pojedinom nastavnom predmetu (Težak, 1996).

U prvoj polovici dvadesetog stoljeća udžbenik stranog jezika je uglavnom služio ispunjavanju jezičnih ciljeva nastave stranog jezika, ali je ipak obuhvaćao i veliku količinu sadržaja koji se mogu okarakterizirati kao kulturni; bilo da se radi o izoliranim rečenicama, dijalozima, anegdotama, opisima putovanja ili ulomaka književnih djela. U posljednjih šezdesetak godina, prihvaćanjem drukčijeg viđenja pojma kulture i novijih definicija kulture, mijenja se i odnos udžbenika prema kulturi. Dakle, naglašava se uloga udžbenika kao kulturnog posrednika: napravljen je značajan pomak – od prikaza isključivo kulture s velikim „K“, preko komunikacijskog pristupa kulturi koji uvodi segmente iz svakodnevnog života, do udžbenika koji prepoznaju međukulturnu kompetenciju kao cilj nastave stranog jezika (Andraka, 2020).

Zagovornici kulturnih sadržaja u udžbenicima (primjerice Byram, 1993,1997; Kramsch 1993,1998; Gray 2000) tvrde da udžbenici ne smiju biti isključivo fokusirani na razvitak jezičnih vještina, već se njihova važna uloga ogleda kroz ulogu „*prenositelja kulture*“, koja će pravilnom upotrebom potaknuti učenike na diskusiju, kulturnu raspravu i razmjenu informacija. Povezivanjem kulturnog vida jezika s jezičnim strukturama koje su u planu usvajanja, učenicima se pomaže da jezik koji poučavaju povežu sa stvarnim mjestima i ljudima, da dobiju uvid o stavovima stvarnih ljudi, dojam o stranoj zemlji, te o ranije nepoznatim komunikacijskim situacijama; odnosno da izvorne govornike ciljnog jezika dožive kao stvarne osobe. Samim time, kultura postaje sredstvo za pomoć učenicima pri razvitku potrebe za uporabom ciljnog jezika, a samo učenje jezika čini smislenijim (Andraka, 2020).

Vickov (2016) smatra da udžbenici ne bi smjeli zanemarivati lokalne stvarnosti i stvarnosti jezične uporabe. Učenici stranog jezika trebali bi razvijati svjesnost o tome da se strani jezik može modificirati i upotrebljavati samo kao sredstvo komuniciranja u svrhu zadovoljavanja njihovih različitih komunikacijskih potreba i u lokalnom i u internacionalnom kontekstu. Promovira se pristup u nastavi koji uzima u obzir i globalne i lokalne potrebe učenika stranog jezika u skladu s kontekstima učenja. Takav se pristup nastavi odmiče od autentičnog pristupa koji počiva na izvornim govornicima i koja je uglavnom usredotočena na njegovanje uporabe određene varijante engleskog jezika u različitim društveno-kulturnim kontekstima.

Udžbenici bi se u zastupljenosti elemenata kulture trebali lokalizirati, ali bi se svakako trebali uzeti u obzir i elementi ciljne i globalne kulture kako bi se kod učenika razvijala međukulturna komunikacijska kompetencija. Nastavnici i učitelji bi trebali upotrebljavati komplementarne nastavne materijale kojima bi se učenike izložilo kako polaznoj tako i ciljnoj, odnosno globalnoj kulturi. Polazna kultura jest vlastita, domicilna kultura, dok je ciljna kultura, kultura bilo koje zemlje u kojoj se engleski ne govori ili govori, ali u kojoj se on ne upotrebljava kao prvi jezik. Polazna kultura nužna je i neophodna u udžbenicima engleskog jezika jer se time kultivira znanje učenika o vlastitoj kulturi. Takav kulturni sadržaj pruža učenicima priliku da uče o temama iz njihove izvorne kulturne pozadine i da usvajaju engleski vokabular vezan za ta tematska područja (Vickov, 2016).

3.2. Svrha učenja i poučavanja engleskog jezika

„Jedan od važnijih aspekata suvremene nastave stranog jezika čini spoj elemenata različitih kultura, i idealan je okvir za usvajanje jezika u korelaciji sa drugim školskim predmetima koji po svojoj prirodi uključuju i kulturu. Iako nije sporno da se u slučaju nastave engleskog jezika kultura anglofonih zemalja mora predstaviti, postavljaju se pitanja koji će kulturni elementi biti poznati učenicima, koji se elementi moraju dodatno objasniti, kao i to u kolikoj mjeri je u udžbenik potrebno inkorporirati domaću (izvornu) kulturu i kako je povezati sa stranom (ciljnom) kulturom“ (Janković, i sur., 2017:33).

Učenje stranog jezika u hrvatskim je obrazovnim ustanovama uvijek bilo uvjetovano nizom izvanlingvističkih faktora, prije svega političkim i društvenim prilikama. Metode učenja su se mijenjale u skladu sa gledištima popularnim u disciplinama vezanim za učenje jezika (lingvistika, psihologija, državna pedagogija), stoga se može uočiti kako je učenje stranih jezika uvelike određeno nizom čimbenika uvjetovanih vremenom i prostorom na kojemu se ono odvija. S obzirom na popularnost pojedinih jezika te na izbor učenika i njihovih roditelja, nisu svi strani jezici u istom položaju.

Danas je engleski jezik u Hrvatskoj kao i u većini europskih zemalja, najpopularniji strani jezik. Koliko god je učenje stranog jezika nezamislivo bez razumijevanja kulture zemlje u kojoj se on govori kao materinski jezik, engleski jezik danas postaje sve više međunarodni jezik, od kojega učenici imaju višestruke koristi. Obzirom na geografski položaj Republike Hrvatske nezamislivo je da se građani 21. stoljeća ne služe barem sa dva strana jezika (Vrhovac i sur., 1999).

Početak učenja engleskog jezika kao stranog jezika potrebno je pomaknuti u mlađu dob, kako bi učenici do kraja srednjoškolskog obrazovanja na najbolji mogući način uspjeli ovladati engleskim jezikom u svakidašnjem radu.

S obzirom na današnje izražene prilike učenika vezane za studiranje i zapošljavanje u inozemstvu neki autori (Bilić-Štefan, Medved Krajnović, Bernardi Britvec) ističu da bi udžbenici svakako trebali nuditi različite materijale iz kulture kao što su hrana, hobiji, blagdani i običaji.

Također, ističu kako bi priručnici za nastavnike trebali inkorporirati ekstenzivne materijale iz svih kultura, ali i detaljne upute o tome kako poučavati kulturu. Promišljajući o važnosti polazne kulture u nastavnim materijalima za rano učenje engleskog kao stranog jezika, Stec (2013) tvrdi da je s obzirom na razvijanje stajališta u mlađih učenika iznimno važno sustavno uvoditi elemente kulture u nastavu engleskog jezika. Udžbenici bi trebali biti sastavljeni u skladu s principima holističkog razvoja djeteta koji uzima u obzir karakteristike i potrebe mlađih učenika u učenju stranog jezika, njihova fizičkog/biološkog, mentalnog/emocionalnog i individualnog/društvenog razvoja.

Prema njezinu mišljenju trebalo bi se držati sljedećeg rasporeda u uključivanju elemenata kulture:

1. aspekti polazne kulture
2. aspekti anglosaksonske kulture
3. aspekti europske kulture
4. aspekti svjetske-internacionalne kulture.

Takvo bi postupno izlaganje učenika elementima kulture osiguralo utvrđivanje znanja iz područja vlastite kulture i upoznavanje s drugim kulturama (Vickov, 2016).

Razmišljanja o potrebi i prednostima uvođenja polazne kulture u nastavu stranog, ponajprije engleskog jezika s aspekta očuvanja kulturnih i nacionalnih identiteta u okviru višekulturnog svijeta današnjice zalazimo u područje razmatranja uloge engleskog kao jezika globalne komunikacije. Iako se poučavanje engleskomu kao internacionalnom jeziku odvija u okvirima međukulturnog pristupa, ova je njegova uloga dodatno učvrstila važnost i poziciju polazne kulture, ali i gotovo posve devalorizirala ciljnu kulturu.

Za uspješnu međunarodnu komunikaciju iznimno je važno u edukaciji učenika obuhvatiti ne samo jezične nego i ekstralingvističke elemente. Engleski jezik, poprimajući ulogu globalnog jezika, u biti izražava kulturu svojih govornika stoga bi trebao funkcionirati kao sredstvo za izražavanje širokog spektra kultura i identiteta (Vickov, 2016).

Vickov prema Hamiloglu i Mendi, (2010:79) sugerira da inkorporiranje kulture u nastavu engleskog jezika treba istaknuti „društvene funkcije jezika-cilja i učiniti učenike međukulturno senzitivnima“. U ovom smislu engleski se treba upotrijebiti kao sredstvo osvješćivanja učenika u području triju kultura, polazne, internacionalne i kulture izvornih govornika engleskog jezika.

Kako engleski jezik ne pripada samo izvornim govornicima, već svojom globalnom uporabom postaje dostupan svim govornicima, došlo je vrijeme da se odluke vezane za postavljanje ciljeva i pristupa u poučavanju tog jezika prenesu na lokalne edukatore koji bi tako mogli zauzeti svoje pravo mjesto kao punovažni korisnici engleskog jezika. Oni su u najboljem položaju da razumiju što njihovi učenici trebaju znati i kako ih potaknuti da uče i upotrebljavaju engleski u našem rastućem globalnom društvu (Vickov, 2016).

Učeći strani jezik, učenika se zapravo potiče na razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja, a samim time se jača njegov intelektualni kapacitet. Ovladavanje engleskim jezikom utječe pozitivno na sliku koju učenik stječe sam o sebi, te mu pomaže pri donošenju odluka vezanih za daljnje obrazovanje i njegov profesionalni razvoj (Vickov, 2016).

Uloga nastavnika stranih jezika u osnovnoj školi, među onim već poznatim, jest svakako i uloga vodiča. Imajući to na umu, nastavnik pokazuje učenicima da se mogu koristiti već stečenim znanjima i vještinama u jednome ili više jezika u aktivnostima razumijevanja i /ili proizvodnje drugoga jezika. Takva nastavna praksa, pa bila to samo svojevrsna komparativna i spontana jezična praksa nastavnika, doprinosi zbližavanju međujezičnim nastavama i oplemenjuje razredne aktivnosti (Vrhovac i sur., 2019).

3.3. Odgojno obrazovni ciljevi učenja i poučavanja engleskog jezika

U velikom broju zemalja svijeta govori se engleski jezik kao materinski jezik ili službeni jezik. Engleski se jezik proteže se po različitim kulturama i služi kao svjetski jezik komunikacije. Znati i poznavati engleski jezik nije samo od važnosti za obrazovanje, već i za uspostavljanje društvenih i poslovnih međunarodnih dodira i veza.

Učenje engleskog jezika u osnovnoj školi svakako ne bi trebalo započinjati prije nego što učenici nauče čitati i pisati na materinskom jeziku. Predznanja i vještine koje usvoje učeći materinski jezik su osobito važne za nastavu stranog jezika, jer nastavnik stranog jezika tada može poći od toga da su neke elementarne sposobnosti i vještine, kao npr. sposobnost glasovne analize i sinteze - već toliko razvijene da učenici posjeduju nužne pretpostavke za učenje čitanja i pisanja na stranom jeziku (Vrhovac i sur., 1999).

Sastavni dio kurikula osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja su upravo elementi koji se odnose na hrvatsku kulturu i prirodnu baštinu. Slijedom nastavnih planova i programa, osobito onog predviđenog za prva četiri razreda osnovne škole, učenici se ponajprije u okviru programa Prirode i društva i Hrvatskog jezika upoznaju s temeljnim kulturnim, prirodnim ali i gospodarskim vrijednostima iz svog lokalnog okruženja i iz Hrvatske kao svoje domovine.

Vickov (2016) ističe kako bi uvođenje hrvatske kao polazne kulture u učenje engleskog kao stranog jezika, omogućilo umrežavanje nastavnog sadržaja i oblikovanje integriranih aktivnosti koje bi omogućile povezivanje i utvrđivanje stečenog znanja iz drugih odgojno-obrazovnih područja. Mogućnost učenja o elementima hrvatske kulture kroz medij engleskog jezika u okviru interdisciplinarnе nastave mogla bi biti kvalitetna osnova za primjenu pristupa poučavanju koji jezični materijal prezentira određenim tematskim cjelinama. Pritom se objedinjuju komunikacijske situacije koje su gramatički, semantički i pojmovno prilagođene učenicima određene dobne skupine, a tematski su vezane za njihovu vlastitu kulturu i lokalitet u kojem žive (primjerice kroz teme koje su vezane uz obitelj, dom, kućne ljubimce, mjesto življenja i slično).

Ciljevi koji su Nacionalnim okvirnim kurikulumom postavljeni kao temeljni ciljevi poučavanja i učenja engleskoga jezika jesu osposobljavanje učenika za:

- točnu upotrebu jezika u govoru i pismu te samostalnost u uporabi u različitim kontekstima školske, lokalne i šire zajednice, uključujući i digitalno okruženje,
- uvažavanje i razumijevanje drugih kultura i normi društva te sagledavanje vlastite kulture,
- primjenu učinkovitih strategija učenja stranog jezika te samostalnu i kritičku upotrebu različitih izvora znanja,
- razvijanje svjesnosti o odgovornosti za vlastite postupke, i rezultate tih postupaka te osobni razvoj,
- spremnost na cjeloživotno učenje, kao i na rad u globaliziranom društvu (Nacionalni okvirni kurikulum, 2019:155).

Jezik je komunikacijsko sredstvo, stoga učenici učeći strane jezike, razvijaju izražajnu sposobnost i upotrebe strategija za usvajanje znanja o jeziku, zatim sposobnost razumijevanja, te predodžbu o jeziku kao potpunom sustavu. Razvojem komunikacijske kompetencije učenici uče prepoznavati druge kulture, razvijaju svijest o drugim kulturama te razvijaju međukulturalnu kompetenciju. Temeljni cilj učenja i poučavanja stranih jezika jest promicanje razumijevanja obrazovnih i socijalnih problema vezanih uz međukulturalne različitosti i prihvaćanje istih kao nešto što je prirodno u multikulturalnom okruženju (Sablić, 2014).

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Metodologija istraživanja

Analizirani udžbenički korpus pripada šestoj seriji udžbenika, koja se izdaje od 2001. godine pa do danas. Predmetni udžbenici istražuju se na način da se traži ciljano na koji način su u njima zastupljeni međukulturalni sadržaji, posebice hrvatska kultura. Istraživanje predmetnih udžbenika se provodi na način da se istražuje međukulturalni sadržaj udžbenika prema Nostrandovoj klasifikaciji, kao i zastupljenost hrvatske kulture i običaja. Istraživanje se provodi na temelju udžbenika i dodatnih nastavnih materijala.

4.1.1. Hipoteze i cilj istraživanja

Cilj ovog rada jest istražiti zastupljenost međukulturalnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. S obzirom na tematiku promatraju se tematski aspekti kulturnih sadržaja te njihova zastupljenost. Istražuje se način na koji je kultura prikazana te razina realističnosti tog prikaza na razvoj međukulturalne kompetencije.

Polazi se od pretpostavke povećanja udjela međukulturalnih sadržaja domicilne zemlje u udžbenicima u skladu s povijesnim i društvenim kontekstom.

Kao hipoteza rada nameće se da međukulturalni sadržaji u udžbenicima nisu uravnoteženi odnosno nisu proporcionalno zastupljeni s obzirom na stupanj obrazovanja.

4.2.2. Analiza sadržaja

Svaki autor razvija vlastitu kategorizaciju tema i podtema vezanih za kulturu, kojima pokušava objasniti razlike u ponašanju, običajima te načinu života ciljnih kultura. Jednu od najranijih kategorizacija kulturnih sadržaja u nastavi i nastavne materijale stranog jezika formulirao je Nostrand (Petraović prema Nostrand 1975: 2-7). Nostrand je kulturne sadržaje klasificirao u 6 kategorija:

- kulturu
- društvo
- konflikte
- ekologiju
- individualnu osobnost i
- kroskulturnu okolinu.

U istraživanju je korištena prethodna Nostrandova klasifikacija kulturnih sadržaja, na korpusu četiri udžbenika kojima se koriste učitelji i učenici od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, kako slijedi:

1. Džeba B., Živković V. (2023), DIP IN 1, Zagreb: Školska knjiga.
2. Džeba B., Mardešić M. (2020), DIP IN 2, Zagreb: Školska knjiga.
3. Mardešić M. (2020), DIP IN 3, Zagreb: Školska knjiga.
4. Ban S., D. Blažić D. (2021), DIP IN 4, Zagreb: Školska knjiga.

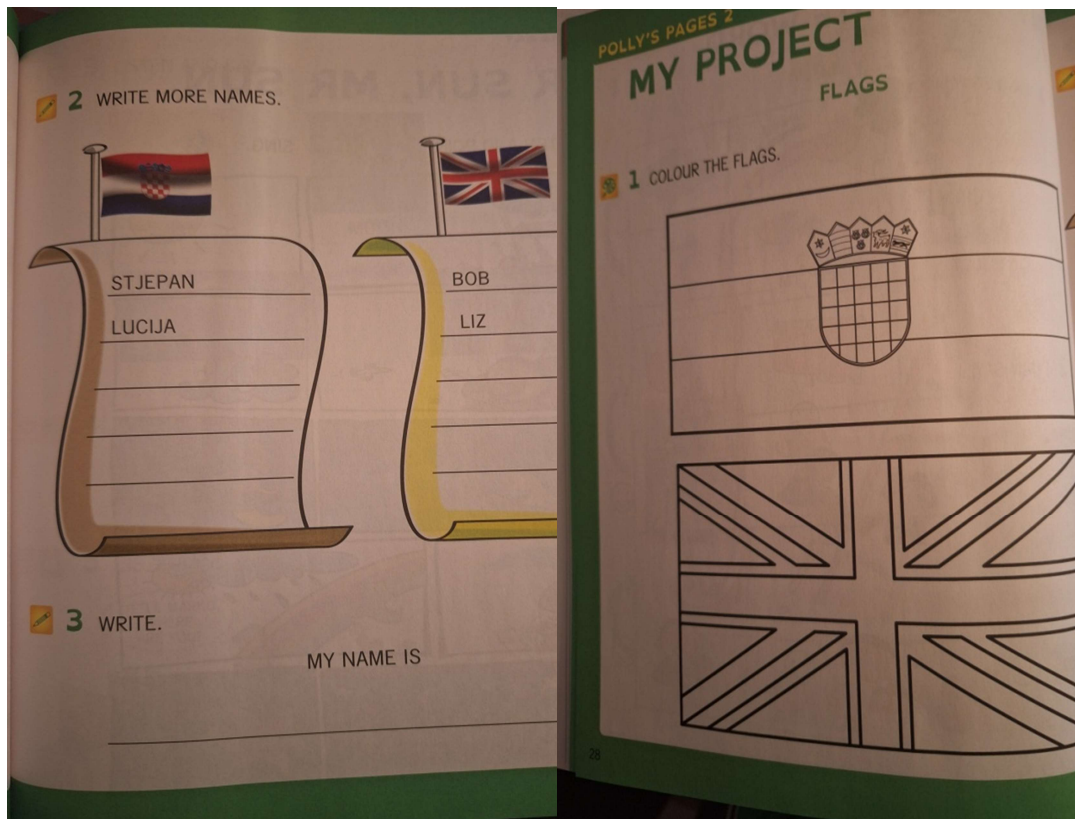
4.2.2.1. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji kultura

Kultura prema Nostrandu (1975) obuhvaća sustave vrijednosti i navike razmišljanja i uključuje povjerljiva znanja: umjetnost, jezik, parajezik i kinesteziju/proksemiju¹. Ti elementi, kao sadašnje stanje razvijeno iz prošlosti, daju uvid u svakodnevna događanja i povijesna dostignuća.

Tablica 1: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji kulture

1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
Zanimanje za učenje o kulturi ciljnog jezika	Uključuje susret s drugom kulturom	Prihvatanje različitosti	Međukulturalne podudarnosti
Uočavanje međukulturalnih iskustava	Upoznaju se druge zemlje, te ljepota Hrvatske	Projekti o različitim mjestima kao npr. London i Zagreb	Kulturne razlike

¹Parajezik podrazumijeva način izražavanja lingvističkim elementima govora, odnosno promatra se način kojim se nešto izgovara, a ne samo značenje izgovorenih riječi. Kinestezija jest zamjećivanje pokreta i položaja pojedinih dijelova tijela. Proksemija se bavi proučavanjem percepcije i upotrebe osobnog i socijalnog prostora.

Slika 1: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za prvi razred u kategoriji kultura

Slikom 1. prikazan je sadržaj iz udžbenika za prvi razred osnovne škole u okviru ishoda², koji podrazumijeva uočavanje međukulturalnih iskustava o onome što je već poznato te se učenike želi potaknuti na uočavanje međukulturalnih razlika, primjerice, s različitim imenima u Hrvatskoj i u Ujedinjenom Kraljevstvu. Nadalje, učenike se potiče na prepoznavanje zastava koje su temeljno obilježje jedne države, a sama međukulturalna komunikacijska kompetencija sastavni je dio kurikuluma, kojim se nastoji potaknuti učenike na prepoznavanje i prihvaćanje kulturnih razlika.

²Ishodi su preuzeti iz kurikuluma nastavnog predmeta Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije.

Slika 2: Prikaz međukulturnog sadržaja iz udžbenika engleskog jezika za drugi razred osnovne škole u kategoriji kultura

U okviru teme povratka u školu, u udžbeniku za drugi razred osnovne škole se obrađuje lekcija pod nazivom „English is easy“. Predstavljanje učenika odvija se na engleskom i na hrvatskom jeziku, na karti su označene zemlje iz kojih dolaze ljudi engleskog i hrvatskog govornog područja. Ovom se lekcijom nastoji ponoviti naučeno gradivo iz prvog razreda vezano uz kulturne razlike zemalja s naglaskom na jezik i izražavanje. U dodatnim su radnim materijalima obrađeni detaljnije sadržaji dviju kultura (engleske i hrvatske).

LESSON 24

LONDON

1 Look at the map.
Can you find Croatia? Zagreb is the capital of Croatia.
Can you find the United Kingdom? London is the capital of the United Kingdom.

2 Look at these words. What do they mean?
Can you find them in the pictures?
river bridge the Guard uniform crown church palace

3 Listen and read. L24.1

PART 1
There is a river in London.
It is the **River Thames**.
There are some ships on the river.
There are some bridges over the river.
Tower Bridge goes up when big ships go under it.

The London Eye is a big wheel on the River Thames.

There are some nice parks in London.
Regent's Park is the home of London Zoo.

FIND OUT GO TO LONDON ZOO WEB PAGE. WRITE DOWN 10 ANIMALS YOU CAN SEE THERE.

4 Answer the questions.
What goes round and round?
What goes up and down?
Where is the London Zoo?
I like London, what about you?

Part 2 L24.2

Buckingham Palace
There are a lot of people in front of the palace. They want to see the Queen or the **Guard**. The Guard has red uniforms and black hats.

The Tower of London is very old.
It's a museum now. You can see the crowns there.

There are a lot of museums in London.
The Museum of London tells the story of London.

There are a lot of churches in London.
The biggest is **St Paul's Cathedral**.

There are a lot of shops, double-deckers and black taxis in **Oxford Street**.

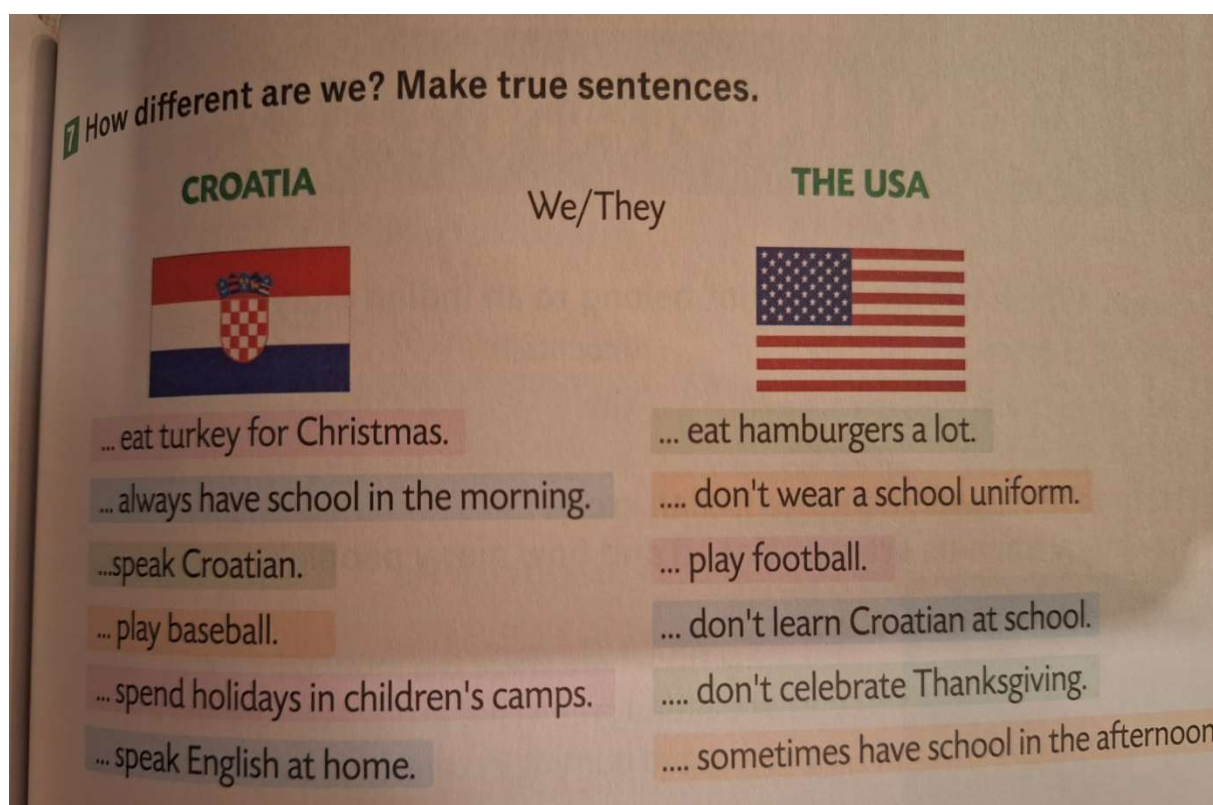

5 Answer the questions.
Do you remember the bell called Big Ben?
What's the name of the church, built by Mr Wren?
Are the buses in London blue or red?
What colour are the hats on the Guard's head?

FIND OUT WHAT ARE THE MUSEUM OF LONDON OPENING TIMES? VISIT THE SITE.

Slika 3: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred osnovne škole

Nacionalnim okvirnim kurikulumom za treći razred osnovne škole, uz ostale sadržaje, propisano je upoznavanje i istraživanje novih mjesta. Udžbenik koji čini korpus istraživanja ovog rada, temom „London“ obuhvaća prepoznavanje osnovnih povijesnih i kulturnih sadržaja Londona i Zagreba kao glavnih gradova dviju kulturno i povijesno različitih zemalja te samostalnu izradu projekta o glavnom gradu Republike Hrvatske - Zagrebu. U okviru analiziranog ishoda učenici prepoznaju i oponašaju ključne konvencije uljudnog ponašanja u međukulturalnim susretima.

Slika 4: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za četvrti razred osnovne škole

Slika 4. Prikazuje različitosti i usporedbu dviju zemalja koje se prije svega mogu uočiti u različitim zastavama, zatim u različitim običajima, također i različitost u učenju engleskog odnosno hrvatskog jezika u školama te u izgovorima riječi, što se posebno uočava u dodatnim nastavnim materijalima. Uz udžbenik i radnu bilježnicu učenicima su na raspolaganju i zvučni zapisi kako bi uočili razlike u samom izgovoru pojedinih riječi.

4.2.2.2. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji društvo

Kategorija društvo predstavlja odnose među pojedincima i skupinama bilo da se radi o obitelji, religijskim institucijama, obrazovnim ili poslovnim sustavima, masovnim medijima, društvenim klasama ili bilo kojoj drugoj društvenoj podjeli.

Tablica 2: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda u kategoriji društvo

1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
U udžbeniku za prvi razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.	Moja obitelj i prijatelji; uključuje osobni i socijalni razvoj.	Obitelj i prijatelji, uključuje građanski odgoj i obrazovanje, predstavljanje obitelji i prijatelja.	U udžbeniku za četvrti razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.

9 Match and say. Use coloured pencils.

CLEVER FUNNY PRETTY NICE SHORT TALL GOOD

SMIJEŠAN PAMETAN SIMPATIČAN VISOK DOBAR LIJEP NIZAK

MY BEST FRIEND

Circle. Then write.

1 My best friend is _____ (name)

2 He is tall.
She is short.

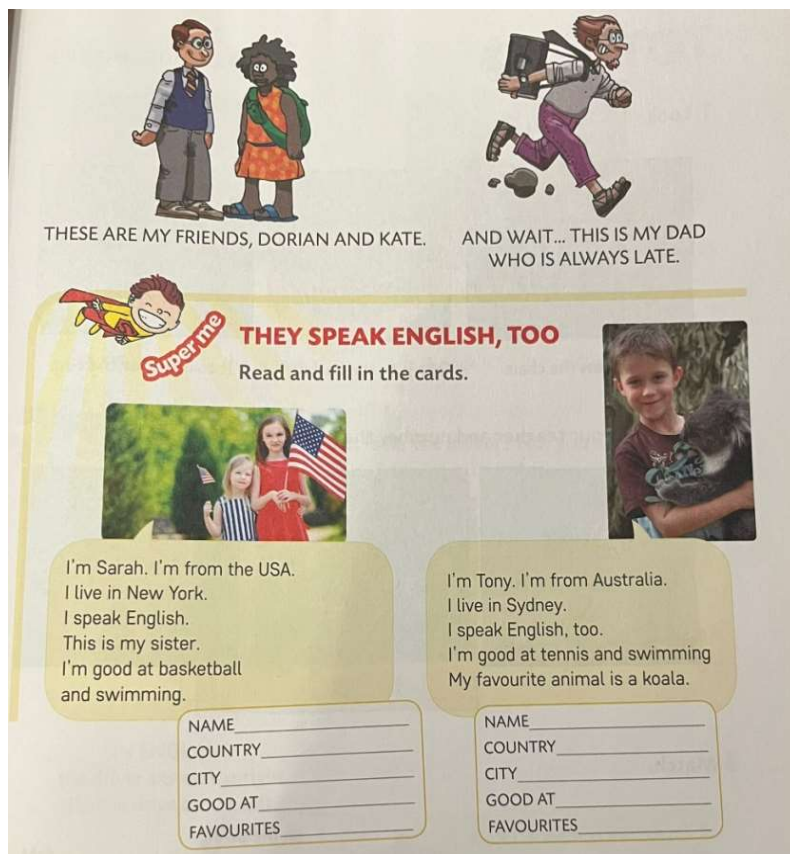
3 He is good and funny.
She is nice helpful.

4 He likes animals and sports.
She likes TV computer games.

5 We run and laugh play go to school together.

Slika 5 : Prikaz međukulturnog sadržaja iz kategorije društvo u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred osnovne škole

Lekcija 5 udžbenika engleskog jezika za drugi razred osnovne škole piše o prijateljstvu, prvenstveno o tome kako djeca trebaju sklopiti prijateljstva s drugom djecom ne obraćajući pri tome pažnju na različitosti, bilo da je riječ o kulturi, izgledu ili boji kože, svi ljudi su isti. U navedenoj lekciji traži se samostalan rad učenika da opiše svojeg najboljeg prijatelja ili prijateljice, a u dodatnom nastavnom materijalu može se čuti opis najboljeg prijatelja na engleskom jeziku.

Slika 6: Prikaz međukulturnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred u kategoriji društvo

Slika 6 prikazuje isječak iz lekcije „*My Friends*“ koja uključuje predstavljanje obitelji i prijatelja, njihova zanimanja i osobine. Prijatelji dolaze iz različitih strana svijeta, no govore istim jezikom, što znači da se međusobno mogu sporazumijevati bez problema. Ovdje se može također istaknuti važnost poznavanja i učenja engleskog jezika, koji je svjetski jezik i koji razumiju ljudi na svim kontinentima. Sarah dolazi iz SAD-a, a Tony dolazi iz Australije, žive u različitim gradovima, vole različite sportove, no zajedničko im je da oboje govore engleski jezik. Primjena međukulturnog pristupa u nastavi stranog jezika odnosno sama realizacija nastave koja je orijentirana prema profilu međukulturnog govornika, prema Petravić (2016) teži zapravo razvoju njegove jezične i međukulturalne kompetencije.

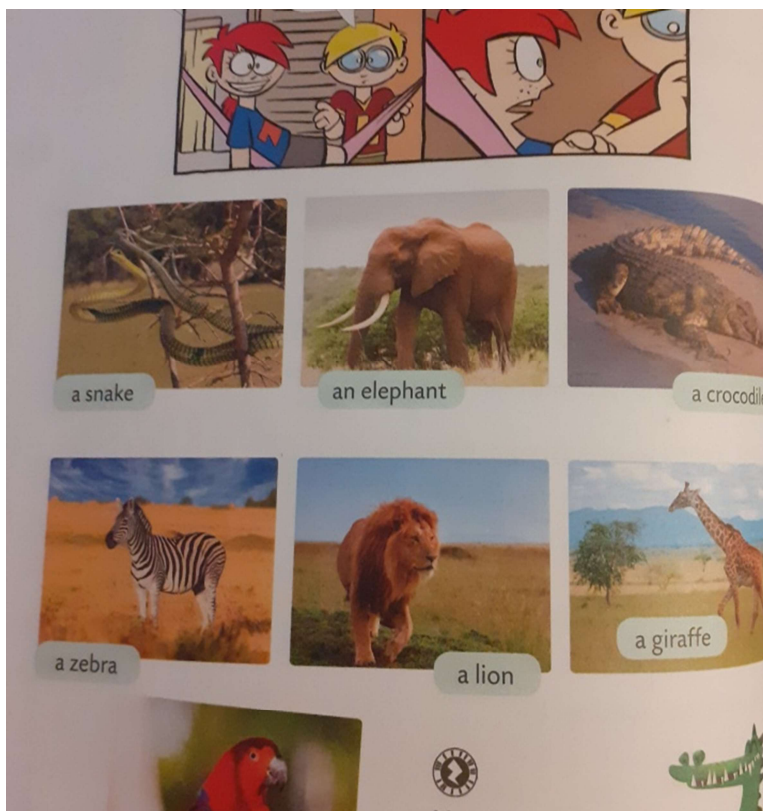
Petravić (2016) navodi kako Byram i Zarate (1994) definiraju model sociokulturne kompetencije međukulturnoga govornika, prema kojoj za razliku od izvornih govornika koji su uronjeni u vlastiti sociokulturni kontekst, učenici stranog jezika imaju posve drugačiju perspektivu, jer u procesu učenja stranog jezika polaze od referentnog okvira vlastite kulture. Prema tom okviru, učenici izrađuju kompetencije vezane za kulturu jezika koji uče, pa se takav profil učenika naziva međukulturalni govornik.

4.2.2.3. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji konflikti

Konflikti su intrapersonalni i interpersonalni konflikti koji su neophodni za razradu i razvoj drugih kategorija.

Tablica 3: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji konflikti

1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
U udžbeniku za prvi razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.	Osnovna pravila ponašanja koja se moraju slijediti kako bi se izbjegli konflikti.	U udžbeniku za treći razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.	U udžbeniku za četvrti razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.

Slika 7: Prikaz međukulturnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razreda osnovne škole u kategoriji konflikti

Lekcijom „*African Animals*“ obrađuju se životinje koje žive na kontinentu Afrika. Navedene su životinje koje predstavljaju opasnost ukoliko im se približimo. Lekcija je zamišljena na način da jedno dijete upozorava drugo na opasnost i moguće posljedice ukoliko se približi nekoj od životinja, u samostalnom zadatku učenici navode koje od navedenih životinja žive na njihovom području, jesu li upoznati sa opasnošću te da li znaju kako postupiti u slučaju opasnosti. Ishod kojim je obuhvaćena lekcija „*African Animals*“ podrazumijeva povezanost kulture i jezika te navodi osnovna obilježja zemalja. Uspostavlja se kontakt koristeći osnovne obrasce uljudnoga ophođenja u stvarnim i simuliranim međukulturalnim susretima. Također, uočavaju se primjeri pozitivnog načina rješavanja konflikata i opasnosti.

4.2.2.4. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji ekologija

Ekologija je odnos ljudi prema svojoj fizičkoj i biološkoj okolini, odnos vezan uz eksploataciju bilo resursa ili biljaka i životinja, kao i odnos prema zdravlju i općenito demografiji.

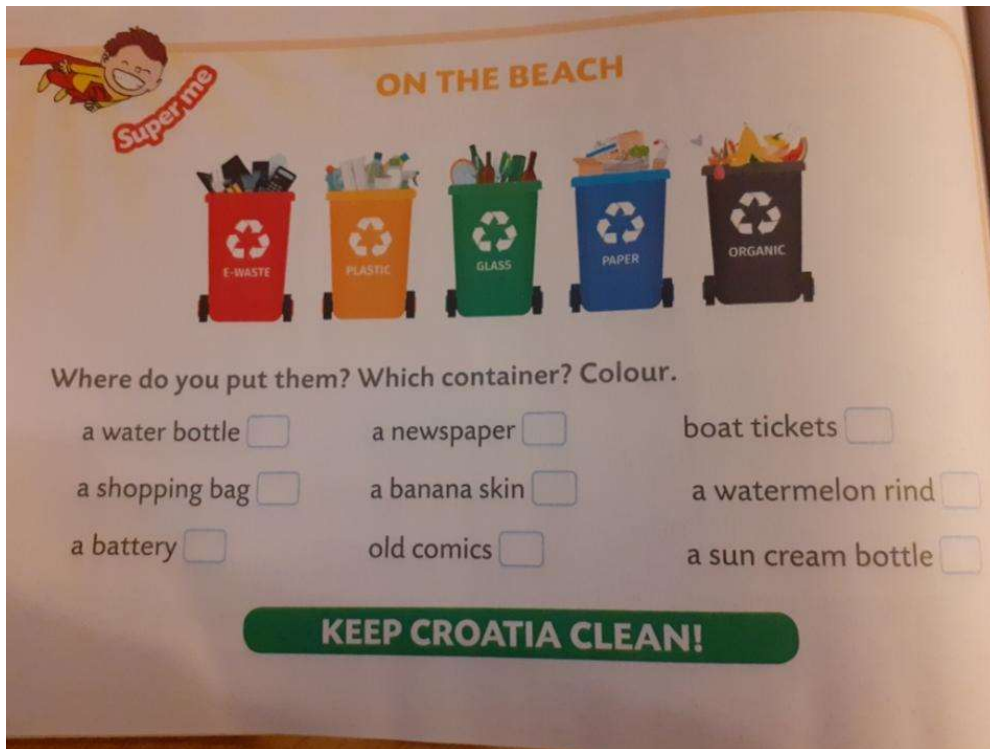
Tablica 4: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji ekologija

1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
U udžbeniku za prvi razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.	Tema „Mi putujemo“ obuhvaća međukulturalne sadržaje kroz opis ljetovanja.	Briga za životinje, odabir završetka priče u Hrvatskoj.	U udžbeniku za četvrti razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.

Slika 8 : Zastupljenost međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred u kategoriji ekologija

Ishod podrazumijeva povezanost jezika i kulture ciljnog jezika i prepoznavanje osnovnih nacionalnih simbola. Udžbenik za drugi razred govori o putovanju u Hrvatsku, obitelj iz Ujedinjenog Kraljevstva doputovala je u Hrvatsku na odmor, upoznala je ljepote hrvatske obale, a Tracy šalje razglednicu svom prijatelju Tobyju. Na razglednici se nalazi slika jednog hrvatskog otoka te poštanska marka s poznatim hrvatskim nogometašem. Učenicima se postavlja pitanje prepoznaju li tko se nalazi na poštanskoj marki, a na kraju lekcije nalazi se zadatak za samostalni rad sa slike 9.

Slika 9 : Zadatak za samostalni rad u kategoriji ekologija

U navedenom zadatku se traži da učenici prepoznaju koja kanta služi za koju vrstu otpada, a sve u cilju očuvanja biljne i životinjske raznolikosti Republike Hrvatske. Na samom kraju lekcije učenicima je napisano „Keep Croatia Clean!“ što se može protumačiti da se smeće treba za sobom pobrati kako bi nam zemlja još dugo imala kristalno čisto more, bogato biljnim i životinjskim svijetom kakvog ga je vidjela Tracy.

SPECIAL DAYS BREAD DAY • EARTH DAY

THE LITTLE RED HEN

1 Look at the pictures. Listen to your teacher and point.

BREAD

WHEAT AND GRAINS

SUN AND RAIN

PLANT OR SEED

FLOUR

MILL

2 Read the story and find out.

- 1 How many animals are there in the story?
- 2 Who is lazy?
- 3 Who is busy?

THE LITTLE RED HEN

One day the little red hen finds a grain of wheat. 'Who will plant this grain?' asks the little red hen.

'Not me!' says the dog.
'Not me!' says the cat.
'Not me!' says the goose.

'Then I will!' says the little red hen. The sun shines and it rains and the wheat grows taller and taller.

'Who will cut the wheat?' asks the little red hen.
'Not me!' says the dog.
'Not me!' says the cat.
'Not me!' says the goose.

'Then, I will!' says the little red hen. It's time to make flour.
'Who will take the wheat to the mill?' asks the little red hen.
But, no help, again.
The little red hen takes the wheat to the mill. She makes flour and takes it back home. She makes some bread. Mmm!
Who will eat this bread? asks the little red hen.
'We will, we are hungry!' say the animals.

3 Choose the ending of the story. Say why in Croatian.

- a) The little red hen and her chicks eat up the bread.
- b) The little red hen gives some bread to the animals.
- c) The little red hen eats all the bread by herself.

4 Put the sentences in the proper order.

- Take the wheat to the mill.
- Plant the grains.
- Cut the wheat.
- Make bread.
- Make flour.
- The sun shines and it rains.

5 Act out the story.

Slika10: Prikaz međukulturnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred u kategoriji ekologija

Lekcijom 10 „Posebni dani“ obrađena je tema Dani kruha, odnosno kako dolazimo do kruha, a priča „*The little red hen*“ navodi učenike da sami odaberu svoj kraj priče kakav smatraju da bi bio primjeren, te da to prokomentiraju. Dakle, svatko od učenika može odabrati sam svoj kraj priče i reći zašto je baš takav kraj odabrao. Na kraju ishoda kroz samostalan zadatak od učenika se traži da opišu Dane kruha u Hrvatskoj te da li su neki od postupaka pravljenja kruha vidjeli, i da li su ikada vidjeli pšenicu.

4.2.2.5. Analiza sadržaja udžbenika u kategoriji individualna osobnost i kroskulturalna okolina

Individualna osobnost odnosi se na unutarnju organizaciju i varijabilnost pojedinca i njegove reakcije na zajedničke obrasce institucija. Kroskulturalna okolina obuhvaća percepciju drugih kultura i stavove prema drugim kulturama, a u ovom radu je to ključna kategorija kulturnog sadržaja.

Tablica 5: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda u kategoriji individualna osobnost i kroskulturalna okolina

1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
U udžbeniku za prvi razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.	Upoznavanje s planetom Zemljom i kontinentima, te kulturnim različitostima istih.	Prihvatanje i razlikovanje kultura drugih država u odnosu na domicilnu zemlju.	U udžbeniku za četvrti razred ova kategorija nije zastupljena međukulturalnim sadržajem.

UNIT 1

Super me!

This is planet Earth. It is big and round. It looks like a ball.

Africa

Europe

Africa is a continent. Europe is a continent, too. Croatia is in Europe.

REMEMBER
It is a planet. It's a planet.

6 What does it mean?
THE EARTH ROUND PLANET

7 Write.

1 The Earth is a _____ LAPENT.
2 It looks like a _____ LABL.
3 Croatia is in _____ RUEOPE.

8 Listen. **L 6.2**

Africa!
Africa!

It's so hot.
But it's cool.
For a month
there's no school!

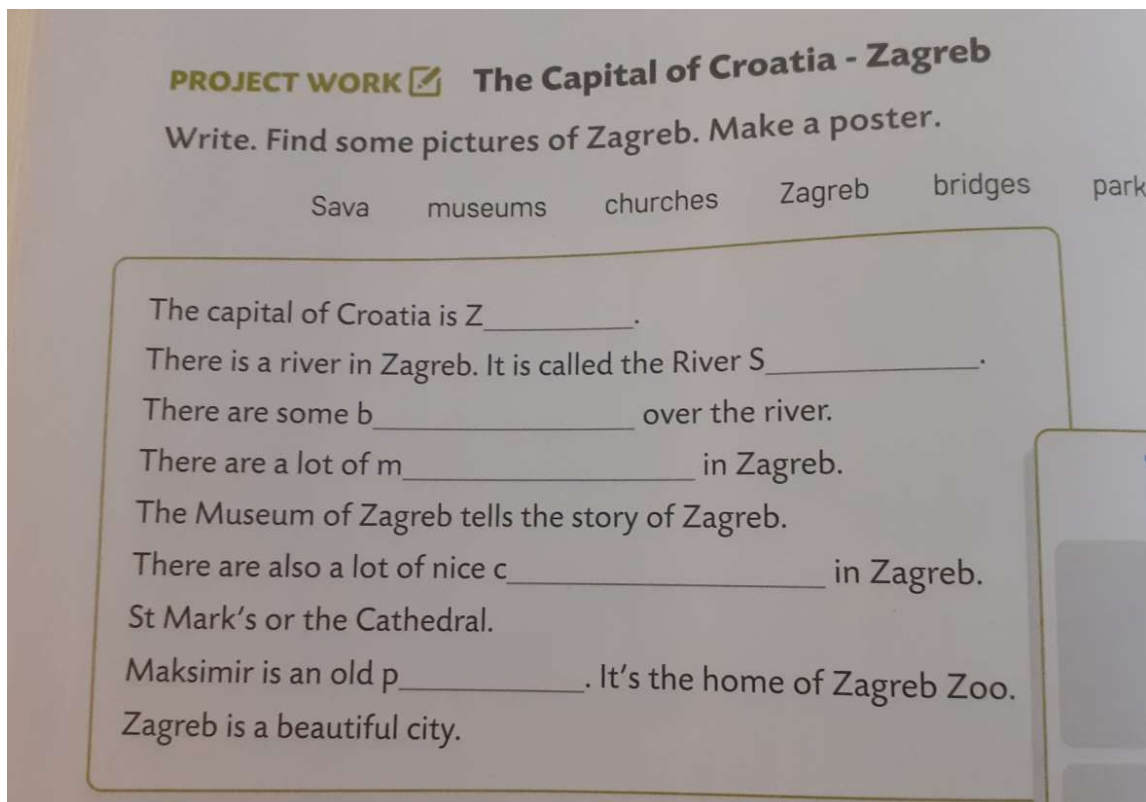
9 Sing along.

FIND OUT HOW TO MAKE A DRUM? ASK YOUR TEACHER FOR HELP.

Slika 11: Prikaz međukulturnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred u kategoriji kroskulturalna okolina

U udžbeniku za drugi razred analizirani ishod podrazumijeva primjere dobrog odnosa prema prirodi te objašnjava što je planeta Zemlja i usporedno prikazuje Afriku i Europu, kroz igru premještanja slova. Usporedbom dviju kultura i uočavanjem kulturnih različitosti ovaj ishod za zadatak ima razvoj individualnih sposobnosti te samovrednovanje i samoocjenjivanje učenika te prepoznavanje socijalnih razlika u svijetu kao temelja za razvijanje empatije.

Slika 12: Prikaz međukulturnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred osnovne škole

Navedeni zadatak nalazi se na stranici 110 udžbenika, dok je u radnoj bilježnici kao pomoćnom materijalu za usvajanje gradiva obrađen na stranici 76. na način da učenici ispod svake slike znamenitosti koja se veže uz London moraju napisati naziv ispod određene znamenitosti. Promatrajući arhitekturu i učeći o kulturnim znamenitostima šire se vidici iz nekih drugih nastavnih sadržaja u školi poput povijesti i geografije. Tom lekcijom princ George upoznaje čitatelja sa svojom obitelji te sa svojim domom koji je zapravo dvorac, gdje objašnjava da u tom dvorcu ne postoje zmajevi, već samo čuvari.

Realizacijom nastave stranog jezika, odnosno primjenom međukulturnog pristupa u nastavi stranog jezika koja je orijentirana prema profilu međukulturnoga govornika i teži razvoju njegove jezične i međukulturalne kompetencije, pretpostavlja spajanje međukulturalne kompetencije u svim segmentima nastave – od nastavnih sadržaja preko postupaka i oblika nastave pa sve do sve evaluacije učeničkih postignuća (Petraović, 2016).

4.2.3. Zaključak istraživanja

U provedenom istraživanju korpusa od četiri udžbenika daje se pregled određenih kulturnih područja koja su zastupljena u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. U udžbenicima nove odnosno šeste generacije udžbenika, s obzirom na prethodna istraživanja koja je detaljno opisala autorica Marija Andracka (2020), sve se manje pojavljuju kulture i običaji stranih zemalja odnosno sve je manje razvijana svijest interkulturalne kompetencije.

Udžbenike šeste odnosno trenutne serije karakterizira nizak udio kulturnih sadržaja u nižim razredima, te njihovo postepeno povećavanje u višim razredima osnovne škole (Andracka, 2020.). Razlika u zastupljenosti kulturnih sadržaja između serija udžbenika, kao i ona za starije i mlađe učenike, objašnjena je činjenicom da su udžbenici za mlađu dob ujedno i udžbenici za početno učenje engleskog jezika pa stoga sadrže jednostavnije jezične situacije u obliku razgovornih i narativnih tekstova koji se bave svakodnevnim životom glavnih likova.

Na temelju provedenog istraživanja kulturni sadržaji su raspoređeni na određene kategorije/područja, te su popraćeni različitim ilustracijama i slikama kako bi učenici lakše usvojili osnovne pojmove, odnosno autori su sve posvećeniji vizualnom identitetu udžbenika.

Posljednja serije udžbenika povećava odnosno uravnotežuje odnos između ilustracija i teksta, u skladu sa razvojnom i školskom psihologijom te teorijama i strategijama učenja koje naglašavaju važnost kvalitetnih ilustracija za bolje memoriranje sadržaja tekstova (Andracka, 2020.)

Temeljem provedenog istraživanja zaključiti se može kako u prvim razredima najviše nedostaju sadržaji po navedenim kategorizacijama, što potvrđuje činjenicu koju je navela autorica Andracka (2020) kako udžbenici za mlađu dob sadrže jednostavnije jezične situacije, i bave se svakodnevnim životom glavnih likova. Također, u udžbenicima za niže razrede predviđa se osnovno usvajanje stranih riječi, učenici su još uvijek nesigurni i u fazi su početnog čitanja i pisanja. Važnim se čini i napomenuti kako pisani znak stoji u sustavnom odnosu s glasovnim sustavom, stoga učenici taj pisani znak u stranom jeziku automatski asociraju s pismom u materinskom jeziku.

Udžbenici engleskog jezika za stariju dob, odnosno za drugi i treći i razred osnovne škole, prilagođeni su geografskim i povijesnim događajima koje se u toj dobi učenicima objašnjavaju i u drugim predmetima. Nastavnim materijalima za učenje engleskog jezika obrađuje se više kulturnih tema iz Hrvatske kao i međukulturalnih sadržaja učeći o drugim zemljama svijeta.

Zaključak provedenog istraživanja jest kako je još uvijek nedovoljna zastupljenost međukulturalnih sadržaja, napose sadržaja koji se odnose na hrvatsku kulturu u udžbenicima stranog jezika, usprkos činjenici da samostalni zadaci te dodatni nastavni materijali potiču na stalnu usporedbu hrvatske kulture i hrvatskih običaja sa zemljom engleskog i inog govornog područja. Nedovoljna zastupljenost razumljiva je za prvi razred osnovne škole gdje učenici tek stječu znanja i kompetencije na materinskom jeziku, no u višim razredima, primjerice u četvrtom razredu autori udžbenika DIP IN 4, nisu previše fokusirani na međukulturalne sadržaje, već većina ishoda prati isključivo englesko govorno područje i običaje Ujedinjenog Kraljevstva.

6. ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir sve što je do sada navedeno u radu, uloga engleskog jezika kao jednog od ključnih svjetskih jezika jest neupitna. Ovim se radom nastoji ukazati na potrebu spremnosti prihvaćanja različitosti među kulturama koje su postale dio svakodnevice te posjedovanje visoke razine razumijevanja i tolerancije međukulturalnih različitosti. Važno je da učenici budu spremni prihvatiti drugačije oblike ponašanja u svom okruženju, te se tako pripremaju prilagoditi običajima drugih kultura. Poznato je da zemlje koje graniče teritorijalno dijele slične kulturne navike i norme ponašanja pa im je stoga puno lakše uspostaviti međukulturalne kontakte. Poznavanje stranog jezika potrebno je kako bi se ostvarila lakša i uspješnija komunikaciju, kako sa susjednim državama, tako i prema ostalom dijelu svijeta. Povezanost u državama svijeta svakim danom sve više se intenzivira. Ukoliko Hrvatska želi biti dio povezanog svijeta, građani moraju prionuti učenju stranih jezika, a posebice se ta potreba odnosi na mlađu populaciju. Interkulturalizam teži činjenici kako obrazovanje mora biti usmjereno na razvoj osobnosti te jačanju i poštovanju zajamčenih sloboda i ljudskih prava. Interkulturalizam kao takav, promiče razumijevanje, snošljivost između različitih vjerskih skupina te podupirati mir u svijetu. Istraživanjem udžbenika i slikovnim prikazom sadržaja udžbenika, cilj je bio ukazati na različitosti kultura u svakoj od istraživanih kategorija te pokazati načine na koje učitelji u svom radu mogu jačati međukulturalne vrijednosti.

Na početku istraživanja postavljene su kategorije međukulturalnih sadržaja koje su činile polazište istraživanja i na temelju kojih su uočeni određeni rezultati. Rezultat istraživanja udžbenika engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole jest kako su u udžbenicima za drugi i treći razred međukulturalni sadržaji zastupljeniji od onih u nižim razredima, kao i od onih u četvrtoj godini učenja, a što je u skladu s ranijim istraživanjima poznatih stručnjaka (Andraka, Vrhovac i sur.) koji su potvrdili da je u ranom učenju stranog (engleskog) jezika naglasak na usvajanju osnovnih jezičnih struktura kako bi se kasnije naglasak mogao staviti na međukulturalne sadržaje.

7. POPIS SLIKA

Slika 1: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za prvi razred u kategoriji kultura

Slika 2: Prikaz međukulturalnog sadržaja iz udžbenika engleskog jezika za drugi razred osnovne škole u kategoriji kultura

Slika 3: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred osnovne škole

Slika 4: Prikaz međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za četvrti razred osnovne škole

Slika 5 : Prikaz međukulturalnog sadržaja iz kategorije društvo u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred osnovne škole

Slika 6: Prikaz međukulturalnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred u kategoriji društvo

Slika 7: Prikaz međukulturalnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred osnovne škole u kategoriji konflikti

Slika 8 : Zastupljenost međukulturalnih sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred u kategoriji ekologija

Slika 9 : Zadatak za samostalni rad u kategoriji ekologija

Slika10: Prikaz međukulturalnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za treći razred u kategoriji ekologija

Slika 11: Prikaz međukulturalnog sadržaja u udžbeniku engleskog jezika za drugi razred u kategoriji kroskulturalna okolina

8. POPIS TABLICA

Tablica 1: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji kulture

Tablica 2: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda u kategoriji društvo

Tablica 3: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji konflikti

Tablica 4: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima od prvog do četvrtog razreda u kategoriji ekologija

Tablica 5: Zastupljenost kulturnih sadržaja u udžbenicima engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda u kategoriji individualna osobnost i kroskulturalna okolina

Izvori:

1. Ban S., D. Blažić D. (2021), DIP IN 4, Zagreb: Školska knjiga.
2. Džeba B., Živković V. (2023), DIP IN 1, Zagreb: Školska knjiga.
3. Džeba B., Mardešić M. (2020), DIP IN 2, Zagreb: Školska knjiga.
- 4.. Mardešić M. (2020), DIP IN 3, Zagreb: Školska knjiga.

Literatura:

1. Andraka M. (2020), Strani jezik, udžbenik i kultura, Zagreb: Učiteljski fakultet Zagreb.
2. Andraka, M. (2016) Representations of Professions in EFL Coursebooks. In: Zovko Dinković, I., Mihaljević Djigunović, J. (eds.) (2016) English studies from archives to prospects. Volume 2. Linguistics and applied linguistics. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing
3. Crozet, C. i Liddicoat, A. (1999). Izazov interkulturalnog poučavanja: Uključivanje u kulturu u razredu. U J. Lo Bianco, A. Liddicoat i C. Crozet (ur.), Težnja za trećim mjestom: Interkulturalna kompetencija kroz jezično obrazovanje (str. 113-123). Melbourne: Jezik Australije.
4. Hercigonja, Z. (2017). Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao imperativ razvoja interkulturalnih kompetencija. Preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/file/285399> (datum pristupanja 04.07.2023.)
5. Leonardi, V. (2010). Uloga pedagoškog prevođenja u usvajanju drugog jezika: od teorije do prakse. Preuzeto s <http://dx.doi.org/10.3726/978-3-0351-0071-6> (Datum pristupanja 03.07.2023.)
6. Kurikulum nastavnog predmeta Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019), Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
7. Mihaljević Djigunović, J. (1998). Uloga afektivnih faktora u učenju stranoga jezika. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
8. Mijatović, A. (2002). Obrazovna revolucija i promjene hrvatskoga školstva : (prinos koncepciji i strategiji promjena školstva Republike Hrvatske), Samobor: Hrvatski zemljopis.
9. Nostrand, H. L.(1989). Authentic texts and cultural authenticity: An editorial. *Modern Language Journal* 73 (1), 49-52. Preuzeto s: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4781.1989.tb05310.x> (datum pristupa 15.07.2023.)

10. Nostrand, H. L. (1975). The „Emergent model“ (Structured Inventory of a Sociocultural System). Preuzeto s: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789> (datum pristupa 15.07.2023.)
11. Pažin, A., (2020). Raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet
Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:185927> (datum pristupa 30.09.2023.)
12. Perotti, A. (1994). Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa.
13. Petravić A (2016) . Međukulturalna kompetencija u nastavi stranih jezika od teorijskih koncepata do primjene, Zagreb: Školska knjiga
14. Petravić A. (2010). Udžbenik stranog jezika kao mjesto susreta kultura, Zagreb: Školska knjiga
15. Sablić M. (2014). Interkulturalizam u nastavi, Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Selimović, H., Karić, E. (2011). Učenje djece predškolske dobi. *Metodički obzori* 11, 6(1). 145-160. Skehan, P. (1991). Individual Differences in Second Language Learning. *Second Language Acquisition*, 13(2). 275-298.
17. Težak, S., (1996). Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika, Zagreb: Školska knjiga.
18. Tylor, Edward. B. (1973). “Primitive Culture”, u: Paul Bohannan i Mark Glazer (eds.), *High Points in Anthropology*, New York: Alfred A. Knopf, 63-78.
19. Vickov, G. (2016). Hrvatska kultura u učenju stranog jezika, Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb.
20. Vrhovac i sur. (2019), *Izazovi učenja stranog jezika u osnovnoj školi*, Zagreb: Naklada Ljevak.
21. Vrhovac i sur. (1999), *Strani jezik u osnovnoj školi*, Zagreb: Naklada Naprijed.